

Іванов А. О.

група 1361, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв)

Федоренко М. О.

канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), m.o.fedorenko@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ ПІД ЧАС ПЕРЕБУДОВИ ТА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто проблеми становлення, розвитку та формування української багатопартійності в період Перебудови та відродження Української держави; визначено етапи формування української багатопартійності в досліджуваний період.

Ключові слова: *багатопартійність, плюралізм, Перебудова, Конституція СРСР.*

This article describes the problems of the formation, development and stages of the formation of Ukrainian multi-party system during the period of Perebudova and the revival of the Ukrainian state.

Keywords: *multiparty system, pluralism, Perebudova, Constitution of the USSR.*

Проблема формування багатопартійності в Україні, є однією з актуальних проблем сьогодення. Політичні партії, як елемент політичної системи суспільства, відіграють важливу роль у становленні та розвитку як самої політичної системи, так і суспільства. Процес виникнення та розвитку сучасних українських політичних партії розпочинається з другої половини 80-х рр., під час Горбачовської Перебудови. Можна певно стверджувати, що даний процес не завершено і сьогодні. Мета даної статті полягає в з'ясуванні загальних передумов і етапів становлення багатопартійності в Україні, та ідеологічні напрями політичних партії, що виникали в той час.

Формування багатопартійності в Україні відбувалося досить нестабільно. Аналізуючи дослідження Е. Пуфлера, В. Рубана, Ф. Рудича та ін., можемо твердити, що в період Перебудови існувало багато неформальних організацій, які виявляли свою активність, перетворюючись на партії. Формально, на законному рині почали з'являтися партії, лише після скасування 6 статті Конституції СРСР. Основною проблемою в той час була велика кількість зареєстрованих партій, які мали однакову мету – Проголошення незалежності Україні. А все через те, що велика кількість звичайного народу захотіла пробитися на верхівку влади, стати так званою номенклатурою. А саме через те, що на той час партійна верхівка мала великі привілеї – була поза законом: мала свої приватні лікарні, магазини, мала доступ до дефіцитних товарів тощо. Та великою проблемою було те, що ці партії не мали політичного досвіду, адже до цього була тільки одна головуюча партія – Комуністична, і через це вони не змогли здобути достатньої прихильності серед населення, і тому не мали достатнього впливу. Також основною проблемою було те, що вплив на партії мала олігархія. Своїми скерованими діями вона робила все для покращення своїх інтересів. Це можна побачити і сьогодні – багато наших депутатів є мільйонерами – олігархами, і можна впевнено сказати, що їхнє місце у політичному житті відіграє важливу роль у їхньому бізнесі [4].

Основні передумови формування багатопартійності в Україні:

- історичний досвід багатопартійності в Україні;
- розширення демократизації суспільного життя, гласність;
- виникнення і розвиток в Україні дисидентства;
- нездатність КПРС виконувати керівну роль у суспільстві, яку вона собі привласнила [3].

На початку 90-х рр. в Україні почали діяти партії різної політичної спрямованості. За відношенням до соціально-економічних систем, ідеології та політики вони поділялися на *ліві, центристські та праві*.

Ліві – політичні партії та групи, що проголошують своїми цілями побудову соціалізму чи суспільства, у якому повинна бути забезпечена соціальна рівність громадян. Для лівих партій характерне використання

соціальної демагогії та неприйняття уроків історичного минулого. Рішуче протистоять правим («буржуазним») силам.

Комуністична партія України (КПУ). Зареєстрована Міністерством юстиції в 1993 р. Перший секретар ЦК – П. Симоненко.

Політичні позиції з основних проблем: побудова соціалізму, тісні зв'язки із СНД, вступ до Союзу з Росією і Білоруссю, відновлення оновленого Союзу.

В економіці – відмовлення від курсу ринкових реформ, особливо від приватизації. В ідеологічній духовній сфері – протидія антикомунізму, націоналізму, надання російській мові статусу державної. Різко негативне ставлення до Президента і виконавчої влади. *Соціалістична партія України (СПУ).* Зареєстрована Міністерством юстиції в 1991 р. Лідер – О. Мороз. За програмними положеннями СПУ близька до КПУ, але більш помірна, більше схильна вписуватися в існуючі політичні структури. На початку 90-х рр. позитивне ставлення до жовтневої революції поєднувала з прагненням до забезпечення державної незалежності України. В економіці виступала за багатокладність із вирішальною роллю держсектору. Критикує соціальну політику влади. Мета партії – побудова соціалізму.

Селянська партія України (СелПУ). Зареєстрована Міністерством юстиції в 1992 р. Лідер – С. Довгань. Пріоритетним завданням партії було проголошено збереження колективних форм господарювання на селі.

Центристські – політичні партії та групи, що дотримуються помірних політичних позицій. Виступають за розвиток ринкових відносин, захист приватної власності у поєднанні з необхідністю соціального захисту населення і втілення гуманістичних цінностей. Сприяють зміцненню політичної стабільності в суспільстві.

До центристських наприкінці 1980-х – початку 1990-х рр. належали: Ліберально-демократична партія України (ЛДПУ), Демократична партія України (ДемПУ), Партія демократичного відродження України (ПДВУ), Соціал-демократична партія України (СДПУ), Партія «зелених» та ін.

Їхні головні вимоги:

- в економіці: широкомасштабні ринкові реформи, захист вільного підприємництва і приватної власності;
- у політичній сфері: побудова правової держави, забезпечення демократичних свобод громадян;
- у духовній сфері: національне відродження і втілення гуманістичних цінностей.

Центристи стоять на позиціях незалежності України, розділяють деякі програмні вимоги правих, при цьому підкреслюють перевагу прав окремої людини над правами нації.

Праві – політичні партії та групи, що відстоюють, насамперед, інтереси власників, національні й консервативні позиції. Часто укладають союз із релігійними силами. Рішуче протистоять лівим партіям.

До правих партій в цей період належали: Українська республіканська партія (УРП), Українська народно-демократична партія (УНДП), Українська національна партія (УНП), Українська християнсько-демократична партія (УХДП), Конгрес українських націоналістів (КУН) та ін.

Спільною для більшості цих партій і рухів стала *національна орієнтація і радикалізація* вимог. Вони виступають за національну, унітарну і правову державу, відстоюють українську національну ідею і християнські цінності, але водночас виступають за забезпечення прав національних меншин. Послідовно захищають приватну власність. Украй негативно ставляться до лівих сил [1].

Видатна роль у досягненні незалежності України, розвитку демократії в українському суспільстві і становленні політичного плюралізму в державі належала *Народному руху України*. Організація «Народний рух України за перебудову» («Рух») як масовий політичний рух виникла восени 1988 р. із представників різних творчих союзів. На початку своєї діяльності «Рух» не йшов на конфронтацію з КПУ. Але вже восени 1989 р. ситуація змінилася. На установчому з'їзді «Руху» пролунала пропозиція створити на його базі кілька партій. «Рух» був одним із ініціаторів політичного плюралізму, багатопартійної системи. На базі «Руху» згодом утворилися багато народно-демократичних, національно-патріотичних, ліберальних партій [2].

Утворення «Руху» як масової суспільно-політичної організації знаменувало *втрату монополії* компартії України на політичну діяльність. В Україні почалося формування багатопартійності. Цей процес активізувався після лютого (1990 р.) пленуму ЦК КПРС, що під тиском обставин погодився виключити з Конституції СРСР Статтю 6, яка закріплювала керівну роль компартії в радянському суспільстві (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001400-77>).

III Позачерговий З'їзд народних депутатів СРСР, що відбувся в березні 1990 р., ухвалив Закон СРСР «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) СРСР», що відкрив шлях до *формування багатопартійності* в СРСР (Стаття 6 Конституції СРСР була відмінена на законодавчому рівні) [3].

У 1990–1991 рр. (другий етап формування багатопартійності) особливо інтенсивно, на противагу компартії та лівим рухам, відбувалося створення партій національно-демократичної орієнтації. У квітні 1990 р. близько 500 делегатів з'їзду УГС заявили про її розпуск і створення на її основі Української Республіканської Партії. УРП стала першою політичною партією, заснованою в умовах формування багатопартійності. Лідери партії – Л. Лук'яненко, С. Хмара – своєю метою проголосили створення Української незалежної соборної держави і перетворення України на цивілізовану європейську державу [1].

Високорозвинуте суспільство не може ефективно функціонувати без політичної демократії, яка, в свою чергу, неможлива без багатопартійності. В українському суспільстві вони пробивалися з великими труднощами. Спочатку дозована гласність і плюралізм в засобах масової інформації, потім створення політичних клубів та неформальних об'єднань, відтак – народних фронтів і партій. Становлення багатопартійності в Україні відбулося в три етапи.

1. *Перший етап* (1988–1989 рр.) – виникнення неформальних організацій, утворення легальної організованої опозиції; активізація діяльності Української Гельсінської спілки, вихід на політичну арену Народного руху України;

розмежування та диференціація всередині правлячої КПРС, організаційна консолідація Демократичної платформи.

2. *Другий етап* (1990–1991 рр.) – почалося створення багатьох партій, їхній поділ на центристські та радикальні; поява парламентської опозиції; ініціювання представниками демократичного блоку важливих державних рішень, серед яких найголовніше – Декларація про державний суверенітет України.

3. *Третій етап* (почався на зламі 1991–1992 рр.) – його відмінною характеристикою стало партійне будівництво в умовах повної державної незалежності; розширення спектра багатопартійності: на початок 2005 р. в Україні було зареєстровано 127 політичних партій; зміцнення зв'язків партій з впливовими бізнесовими та юридичними колами [3].

Отже, процес формування багатопартійної системи в Україні триває, активізується пошук партіями свого політичного обличчя та місця в суспільстві. Партії поступово заповнили фактично весь політичний спектр від лівих до правих, який існує в більшості сучасних демократичних держав. Водночас чисельність політичних партій зростає значно швидшими темпами, ніж їхній вплив, авторитет, дієвість, роль у суспільстві. Все більшої актуальності набуває проблема консолідації політичних сил, укрупнення політичних партій, що дасть змогу їм перетворитися на реальний і впливовий елемент нової політичної системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Алексеев Ю. Історія України : навчальний посібник / Юрій Алексеев, Андрій Вертегел, Віктор Даниленко. – К. : Каравела, 2007. – 254 с.
2. Білоцерківський В. Історія України : навчальний посібник / Василь Білоцерківський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 535 с.
3. Бойко О. Історія України : навчальний посібник / Олександр Бойко. – К. : Академвидав, 2004. – 687 с.
4. Пуфлер Е. Партійна система незалежної України : особливості формування, тенденції подальшої трансформації / Е. Пуфлер / Нова політика. – 1997. – № 1. – С. 40–43.

